Ustanın Dersi

Borges ve Yapıtları Üzerine

Norman Thomas di Govanni

Anasayfaya

Eleştiri sayfasına

Alçaklık ve İhanet Kuramı: Borges

Ulus Baker

Borges'in alçakları komplocudurlar. Elbette popüler polisiye kültürünün bildik klişelerinin çok ötelerine geçerler. Ama kurdukları komplolar, hesapçı, doğrudan doğruya 'fesat' ile tanımlanamaz bir "dolandırıcılık" türünü çağrıştırırlar. Kâh Pampaların macho'ları, kâh beynelminel ve kozmopolit Dünya Savaşı çağı uygarlığının karanlık kişilikleri olarak çıkarlar karşımıza. Alçaklıkları, günlük hayatın, "küçük adamların" alçaklıkları değildir; "yollan çatallanan bahçe"lerin, labirentlerin, kaosun hakim olduğu bir uygarlık türüne uygun düşer: "İnsanın kendini hergün yeni alçaklıklara terk edeceğini görüyorum şimdiden; öyle ki sonuçta sadece haydutlarla askerler kalacak geriye." (Yolları Çatallanan Bahçe) Ufak tefek "kötüye kullanmaları", günlük hayat içinde genellikle "bağışlanabilir" küçük komplocukları, kan-koca kavgalarındaki minik "hainlikler" birikimini, kedilerin kuyruklarına bir şeyler bağlayan çocuklarınkini, Nietzsche'nin bahsettiği "sürü insan"na ait bir ressentiment, içerleme alçaklığını Borges'in tasnifinde bulamazsınız. Çok bilgili yazarımız, "alçaklık" ile "ihanet" arasındaki farkı da ayırdedememektedir. Bunun nedeni, alçaklarını sanki birer "kahraman", Poe'nunkiler türünden, üstün ve adsız, kişisel olmayan bir zekânın , önceden kestirilemez labirentlerini kateden ve her noktada, gereğini yapmaları şartıyla mutlak başarıya erişmeleri kuşkusuz her zaman muhtemel olan aktörler olarak kurgulamasıdır.

Ona göre, alçaklığın kurgusu more geometrico, geometrik üslûpta işlemelidir. Alçaklık bir satranç tahtası üzerinde yapılan hamleler gibi icra edilir ve labirentin "sonsuzluğunun" yalnızca bir türüne uygunluk gösterir: "Herhangi bir vahşi eyleme girişecek kimse sanki bu eylem önceden gerçekleşmiş gibi davranmalı, kendine geçmiş kadar geriye getirilemez bir gelecek dayatmalıdır." (Yollan Çatallanan Bahçe) Leibniz'in "sonsuz"unu yorumlayışı zamana endekslenmiştir böylece. Her öykünün bitişi, mutlak ve katıksız alçaklığın belirmesiyle mümkündür ancak. Geriye cevaplanmamış soru kalmayacak, ancak alçaklığın içerdiği ve büyük bir ustalıkla çekip çevirdiği zekânın karşısında, hüzünlü bir hayranlık damaktaki acı lezzetini bırakacaktır. Borges alçaklığı bir icraat alçaklığı değil, bir taraftan buluşlara, öte taraftan da evrensel bir insan mefhumuna gönderen bir alçaklıktır: "Bir kişinin yaptığı, bir ölçüde, bütün insanların yaptığıdır. Bu yüzden bir bahçede yapılan bir başkaldırı bütün insan ırkına bulaşır. Öyleyse, tek bir Yahudinin çarmıha gerilmesinin ırkı kurtarmaya yeterli olması adaletsiz değildir." (Kılıcın Biçimi) Hiyerarşideki yüksek konumların kötüye kullanılmasıyla gerçekleştirilen "tezgâh" ile sokaktaki bir işportacının tezgâhında atacağı kazık arasında bir fark kalmamaktadır böylece. Elbette Borges alçaklarını yalnızca üst sınıflardan seçmemektedir: Sokaktaki adamlar ve kadınlar da bu alçaklıklar tarihinin kişilikleri arasına girebilirler. Ancak bir şartla: Alçaklık her zaman bir komplonun labirentinden geçerek, sonsuzcasına dallanıp budaklanarak, suça dair olağan kavramlarımızın çatlaklarını zorlamalı, suçlamanın ve nefretin yönünü alçağın zararına uğrayan kurbanın aleyhine dönüştürmeye her an aday olan bir güç gösterisi yapabilmelidir. Böylece Borges, yazının araçlarıyla, kendi oluşturduğu labirentin içinde, kurguladığı alçakla belli birnoktada karşılaşacak, ama o andan itibaren onunla eşitlenecektir: "Tarihin tarihi taklit etmek zorunda oluşu yeterince harikadır; tarihin edebiyatı taklit edişi ise inanılmaz bir haldir." (Hain ile Kahraman) Alçağın öyküsünün bitiş

noktası, işte bu karşılaşma ve eşitlenme andır. Bir öykü olarak "alçaklığın" anlatısı, eninde sonunda "yazar"ın ta kendisinin ürettiği bir kurgu değil midir? Modern edebiyata özgü olduğu hep söylenen "yazarın, kendini yazının ardında görünmez kılışı", böylece uzun, dolambaçlı yolların en son noktasında belirecek ve böylece suça, nefrete ve antipatiye ilişkin duyguların Aristocu katharsis'inin elinden kurtulamayacaktır.

Erken dönem kitaplarından Alçaklığın Evrensel Tarihi, bu yüzden ne yeterince "evrensel"dir, ne de yeterince "Tarih". Öncelikle, Ortaçağ edebiyatında rastladığımız "demonolojik", iblisvari alçaklık türünü dışlamaktadır. Klossowski'nin gösterdiği gibi, Şeytan, aslında bir "yanılsamalar satıcısı", bir "gözbağcı" değil, tam aksine, bir "karışımlar" ve "alaşımlar" zanaatçısı, "saf ve temiz", pürüzsüz kavram olarak İyi'nin, Güzelin, Doğru'nun, Öz'ün, ve "Tann"nın despotluğuna, yani evren üzerindeki evsahipliğine başkaldıran salt üretkenlikti. Ama. bu üretim "ruhsal" malzemeyle gerçekleştiriliyordu: Ruhta önceden bulunmayan hiçbir karanlık yanın Şeytan tarafından üretilmesi bu yüzden mümkün değildi. Oysa Borges'e göre, "Hiçkimse herhangi biridir, biricik, tek bir ölümsüz insan bütün insanlardır. Cornelius Agrippa gibi, Tanrıyım, kahramanım, filozofum, iblisim ve dünyayım; bu ise varolmadığımı söylemenin sıkıcı bir yoludur." (Ölümsüz)

Gilles de Rais ya da Mavi Sakal, giderek Kont Dracula, kapalı cemiyetler ve "compagnonnage"lar, sır kardeşlikleri içinde örgütlenen zanaatçı kültürleri karşısındaki bir köylü kültüründen bağımsız çıkmamışlardı ortaya. Sahtelikleri ve masalsı yüzeysellikleri bundan gelmektedir. Ancak, Borges tipi "alçaklık", Ortaçağ kültüründe kaynaşıp duran ve sivrilen bu "alçaklıklardan" bazı unsurları ödünç

almakta, üstelik modernleştirmekte ve yeniden uygulamaktadır. Borges, anlattığı alçağın "şeytani" bir kişilikle de belirlemesini arzulamaktadır. Ancak her türden "illüzyon"un mutlak bir "gerçeklik" olarak kabul edilmesi gibisinden, bütün eserinin, kuşatan bir tema, tam da bu noktada, "alçaklığın tasvirinde" doyum noktasına varmaktadır. Borges'in labirenti hiç de "sonsuz" değildir.

Ancak, Borges'in anlamak istemediği ve "evrensel" tarihine katmaya lâyık görmediği çok önemli bir alçaklık türünü, yalnızca "modern" edebiyatın değil, modern yaşam tarzlarının ta göbeğinde keşfedebilenler de vardı: Gogol, Brecht, Kafka ve Foucault tipi alçaklardır bunlar. Yazarlarının onları asla "alçak" diye damgalamıyor olmalarıyla ayırdedilirler. "Ölü can" alıcısının "içtenliği", onu her türden "demonolojik" çağrışımdan, gürültüyle patlayıveren komplodan, "entrikacı" zihniyetten uzak tutmaktadır. O, basit bir memur gibidir ve çökmekte olan bir toplumun ekranında beliren çatlaklar boyunca "yolunu bulmaktadır".

Günahkârlık, Tanrıyla birlikte çoktan geri çekilmiş, onların bıraktıkları boşlukta "herkes gibi" olan "alçaklar" kaynaşmaya başlamışlardır. Bizi Musil'in "Niteliksiz Adam"ına götürecek yollan, gerçek anlamda ilk kez açan, kahramanları "Büyük Adam"ın gölgesinde iş gören Dostoyevski değil, Gogol'dür bu yüzden. Gogol'ün alçağı, sanki Hegelci "büyük adam" tarihinin (Rusya'da Hegel bile inanılmaz ölçüde 'vülgarize' edilebilmişti) kurnazlığının panzehiridir: Bir 'küçük adamlar ve masum alçaklıklar tarihi'... Gogolcü alçağın ana formülü, en belirgin biçimiyle Müfettiş'te ortaya çıkar: Her alçaklığın zorunlu olarak uğradığı "yanılsama", kasabanın bütün ileri gelenlerini sararken, sahte müfettişin "memuriyet"ini geçici birkaç çıkar (birkaç kıza kur yapma

fırsatı, başka bir durumda asla karşılaşmak şansına sahip olamayacağı, bir "ast"ı aşağılayıp, azarlama fırsatı, vb.,) uğruna üstlenişi, alçaklığın doğasında bulunan, çok özel türden bir "karşılıklılığı" ifade etmektedir. Foucault'nun modern adalet cihazının isimsiz kahramanları olarak tanıttığı, köşebaşı muhbiri, apartman kapıcısı gibi biridir o: İktidarın "kurbanı" olmadığı gibi, ona sahip de değildir; hep iki arada bir derede, iktidara "dayanak" oluşturur. Gerçekten de "sarhoş edici" bir güçten çok uzakta, üstelik asla bir "mülk" gibi düşünülüp konulamayacak bir iktidar tipi söz konusudur. Bu iktidar tipi, evde, günlük yaşamın dolambaçlarında, köşebaşlarında, komşular arasında, cemiyetin kenarında köşesinde belirir. Bu köşebaşı insanları, istedikleri kadar "politik" kimlikten yoksun olmak, sıradanlaşmak, ortadan kaybolmak istesinler, yine de iktidarın "dayanakları" olmadan edemezler. Kafka'nın formülü işte tam da bu hali anlatıyor bize: "Bir babanın oğluna verdiği her buyrukta binlerce ölüm hükmü saklıdır."

http://www.futuristika.org/2008/05/15/jorge-luis-borges-ile-soylesi/

Jorge Luis Borges ile 1984 yılında Buenos Aires Üniversitesi Felsefe profesörleri ve Psikoloji bölümündeki öğrencileri tarafından gerçekleşen bu söyleşi, İngilizce’de ilk kez, bir diaspora dergisi olan Habitus’un Buenos Aires sayısında, Şubat ayında yayınlandı. Dolayısıyla Türkçe’de ilk kez -bize gelen bilgi doğrultusunda- yayınlama keyfi Futuristika’nın oldu.

Söyleşinin Futuristika'da yayınlanmasındaki yardımı nedeniyle, Habitus editörü Joshua Ellison'a teşekkür ederiz.

BORGES: Tamamıyla unutulmuş olmayı diliyorum

RÚSSOVICH: Başlıyoruz. Ne diyebiliriz…?

- Başlangıçta, b'reshit bara elohim, olmaz mı?

RÚSSOVICH: "B'reshit bara elohim et hashamayin ve et ha'aretz," Tanrı başlangıçta, yıldızları ve yeryüzünü yarattı.

- Hayır, "Tanrılar" yarattı.

RÚSSOVICH: Ah, "Tanrılar"; elohim çoğul bir kelime evet. Borges daha iyi bilir. (Gülüyor)

ABRAHAM: Bugün, Felsefe, tartışmak için Şiiri misafir ediyor. Aramızda bir şair var…

- Sözde şair…

ABRAHAM: O zaman bu sözde şaire, felsefe ve şiir arasındaki ilişkiyi sorabiliriz.

- Bir süre önce, felsefenin muhteşem bir çalışma alanı olduğunu söylemiştim. Ancak felsefeye karşı çıkan birşeyi kastetmemiştim. Tam tersine, felsefe de tıpkı şiir gibi iki ayrı kısımdan gelen sözdizimini sürdürmektedir; bu yönüyle felsefe, estetik arasında bir yeri hak ediyor. Teoloji ve felsefeye fantastik edebiyat olarak bakarsanız, şairlerden daha arzulu olduklarını göreceksiniz. Mesela, yeryüzündeki hangi şiir Spinoza'nın tanrısı kadar şaşırtıcı olabilir? "Sonsuz niteliklerle donatılmış sonsuz bir öz."

Her felsefi düşünce kendi özel kanunları olan bir dünya yaratır. Bu modeller fantastik olabilir ya da olmayabilir. Bunun önemi yok. Ben şiir ve fabl'lar ile ilgilendim, çünkü romancı değilim. Ömrümde çok az roman okudum. Bana kalırsa en önemli roman yazarı Joseph Conrad'dır. Hiç roman yazmaya yeltenmedim. Fabl yazmayı denedim. Ömrümü her şeyden çok, okumaya adadım. Bunu yaparken fark ettim ki, felsefi metinleri okumak, edebi metinleri okumaktan daha az keyif verici değil. Hatta aralarında temel bir farklılık da bulunmuyor.

Babam bana kütüphanesini gösterdi, ki kütüphane bana sonsuz gibi gelmişti. Ne istersem okuyabileceğimi söyledi. Ancak her hangi bir şey bana sıkıcı gelirse, onu hemen yerine koymalıymışım. Bu durum, mecburi okumanın dışındadır. Okuma eylemi mutluluk vermelidir, felsefe mutluluk vermelidir, bu durum da bir sorunu gözlemektir. Quincey, problemin ne olduğunu keşfetmenin, onu çözmek kadar önemli olduğunu söylemişti. Hiç çözüm bulundu mu bilmiyorum ama

bir çok problemin keşfedilmiş olduğu kesin. Dünya daha esrarengiz, daha enteresan ve daha büyüleyici olmaya devam ediyor.

Biraz önce, hayatımı okumaya ve yazmaya adadığımı belirttim. Bana göre bu ikisi, eşit derecede keyif veren eylemlerdir. Yazarlar, yazmanın bir işkence olduğunu söylediklerinde, ne demek istediklerini anlamıyorum. Yazmak bana göre bir gereklilik. Eğer Robinson Crusoe olsaydım, kendi ıssız adamda yazabilirdim. Küçükken, asker atalarım gibi kahramanlık dünyasında yaşayacağımı düşünmüştüm. Zengin ve bana ait bir yaşam… Bir okuyucunun yaşamı ise, bazen acı verici biçimde sefil geliyordu bana. Şimdi artık buna inanmıyorum. Bir okuyucunun da yaşamı diğer hayatlar kadar zengin olabilir. Kütüphanesinden ya da Cervantes'in adlandırdığı gibi kitaplığından hiç ayrılmayan Alonso Quijano'yu düşünün, O'nun okuma yaşamı, kendisini Don Kişot'a çevirmeden önce de en az o kadar renkliydi. O'na kalırsa, sonraki yaşamı daha gerçekti, ben onun yaşamını okurken ise, yaşamımın en canlı deneyimlerinden birini tecrübe etmekteyim.

Benim yaşımda birinin çağdaşı yoktur. Hepsi ölmüştür.

Ve şimdi, seksen beş yaşıma girmenin açıklığıyla, içimde hiç hüzün olmadan, anılarımın dizeler ve kitaplarla dolu olduğunu kabul ediyorum. 1955 yılından beri göremiyorum -okuyucu görümü kaybettim. Ancak, geçmişteki yaşamımı düşündüğümde , arkadaşlarımı, aşkları düşünsem de hemen hemen tamamen düşündüğüm şey kitaplar oluyor. Hafızam, birçok dilden alıntılarla dolu. Felsefeye dönersek, bence felsefenin sunduğu çözümlerle

zenginleşmiyoruz, sunduğu çözümler kesin değil, o çözümler keyfî. Felsefe, bizi dünyanın düşündüğümüzden daha gizemli bir yer olduğunu göstererek zenginleştiriyor. Felsefenin bize sunduğu, bir sistem değildir. Biri sanki somut ve şeffaf bir bilgi parçası açıklamış gibi bir şey değildir. Daha çok bir dizi şüpheden oluşur ve keyif veren nokta bu şüpheler üzerinde çalışmaktır. Felsefe çalışmak çok güzel olabilir.

Yani, başlangıçtaki konu dışındaki kelama dönersek, felsefe ve şiir arasında bir fark olması gerektiğini düşünmüyorum. Şimdi diğer sorularınıza gelebiliriz, umarım onları konu dışına çıkmadan, somut olarak cevaplayabilirim. Ancak, kuşkusuz biraz heyecanlıyım. Oldukça çekiniyorum. Çekingenlik konusunda çok deneyimliyim. Gençken çekingendim, şimdi seksen beş yaşımda ciddi anlamda dehşete düşmüş durumdayım. (Gülüşmeler)

Bana göre ölüm umuttur. Yok olmanın akıldışı kesinliğidir, silinmek ve unutulmaktır.

Sayın Borges, felsefe hakkında oldukça ilginç bir noktaya değindiniz. Felsefenin esrarengiz karakteri. Önemli felsefi gizemler arasında çok sayıda bulunmasına rağmen biri var ki…

- Ben “Başka yok” derdim…

İşte bu gizemler arasında, bir gizem gerçek olan, diğeri ise ölümün gizemi.

- Bana göre ölüm umuttur. Yok olmanın akıldışı kesinliğidir, silinmek ve unutulmaktır. Üzgün hissettiğim anlarda şöyle düşünüyorum: bir 20.yy Güney Amerikalı yazara ne olduğu ne fark eder ki? Tüm bunlarla ne yapmam gerekir? Şimdi bana ne olduğunun önemli olduğunu düşünüyordunuz, peki ya eğer yarın yok olacaksam? Tamamıyla unutulmayı umut ediyorum. Sadece unutulmanın ölüm olduğuna inanıyorum. Ancak, belki de yanılıyorumdur. Belki de bir başka gezegende, farklı şartlar altında bir başka yaşamımız olacaktır. Bu hayatımızdan daha sıkıcı olmayan. o yaşamı da kabulleneceğim. Tıpkı bu hayatı kabullendiğim gibi. Ancak diğer yaşamımda gençken, buradaki hayatımı unutmuş olmayı dilerim. (Gülüyor)

Yaşamın size verdiklerini kabullendiğinizi ve her şeyi bıraktığınızı söylüyorsunuz. Ancak davranışlarınızla bu hayatı kurgulamış olmuyor musunuz?

- Özgür iradeye inanmıyorum. Bu nedenle, kurgulamıyorum.

Eğer siz özgür iradeye inanıyorsanız, bu kavram gerekli bir illüzyondur. Ancak benim geçmişim söz konusu olduğunda, yaptığım her şeyin dünya tarihine, daha önce gerçekleşen tüm evrenin ilerlemesine bağlı olduğunu kabul edebilirim. Ancak şu anda özgür olmadığım söylenirse, kendimi uzaklaştırırım. İşte burada iki elim de duruyor. Masanın üstüne hangisini koyabileceğimi söyleyebilirim. Şu

anda buna eminim. Ancak şimdi sol elimin düşmesine izin verdim, bunun yönlendirilmiş olduğunu ve sağ elin düşmesinin imkansız olduğunu nasıl kabullenebilirim?

Fakat geçmişi kastettiğimizde, kötü bir davranışta bulunduğumu düşünün, pişman olmak için herhangi bir nedenim yok çünkü zaten karar verilmiş bir hareketti. Her şey önceden belirlenmiş olduğundan, ceza ve ödül fikirlerinin her ikisi birden yanlış olabilir. Özgür irade yoksa, her şey belirli şartlara bağlı demektir. Ancak bu durum bireyin kişiliğine göre değişiklik gösterir. Belki siz gençler daha özgür hissedebiliyorsunuz. Ancak bana gelince, buna inanmak oldukça zor geliyor.

Zaman temasının en önemli konulardan biri olduğunu belirtiyorsunuz. Buna neden inandığınızı açıklar mısınız?

- Bunun zorunluluk olduğunu fark ettim. Mesela, evreni uzay olmadan tahayyül edebilirsiniz. Çünkü uzayın kendisi dokunulan ve görülebilen bir yaratımdır. Ancak, dokunma ve görme hissini ortadan kaldırıp sadece bilinç olduğunu varsayacağız. Bu bilinç ya da “bilinçler” –sonsuz olabilirler- kendi, sesimizden ya da müziğimizden kelimelerle iletişim kurmalılar, böylesi çok daha güzel olurdu. Uzay, o boşluk, olmasaydı, çok daha dünyevi bir evrenimiz olurdu. Ancak, zaman olmadan evren, bana göre, düşünülemez.

Eğer çalışmalarınızı eleştirecek olsaydınız, labirentler ve aynalar gibi belirli sembolleri nasıl açıklardınız?

- Söz konusu labirent olunca cevap basit: labirent, zihin karışıklığının yeryüzündeki en bilinen sembolüdür. Kendimi tamamen kaybolmuş hissediyorum ve labirent de, kayboluşun simgesi. Ancak, ayna konusu o kadar kolay değil. Birinde “Ben” olmanın fikri, daha sonra üçüncü şahıs olmaya dönecektir ki bu durum, aynanın görüntüsüdür.

Bu konuları ben seçmedim, konular beni seçti. Yazarların konu arayıp seçmeleri gerektiğine inanmıyorum. Konuların yazarları arayıp bulmaları daha uygundur. Hikayede ise, başlangıç ve son kısımları bana her zaman belirirler, başlangıç noktası ile bitiş arasındaki kısım ise muallaktır. Bu şekilde çalışmadıklarını belirten yazarlar vardır. Onların ihtiyaç duydukları bir başlangıçtır, daha sonra en iyi sonu, en iyi çözümü ararlar. Oysa ben başlangıcı ve sonu olduğunu biliyorum, bulmam gereken kısım öykünün kendisi, arada olanlardır. Yanılabilirim de. Bunu fark ettiğimde her şeye yeniden başlamak zorunda kalırım.

Tüm bu süreçteki gerçek görülebilmeli, görülmese sıkıcı olurdu. Benim yaşımdaki birinin çağdaşı yoktur. Hepsi göçüp gitmiştir. Zamanımın önemli bir bölümünü tek başıma geçirdim ve bundan şikayetçi değilim. Zamanı, kuşkusuz ki herhangi bir anda nihayete erebilecek bir geleceğe yönelik planlarla çoğaltıyorum. Birçok genç arkadaşım var, ancak, doğal olarak, onlar bana kendi zamanlarını veremezler.

Carlos Fuantes, Buenos Aires'in kelimelere dökülmek için mükemmel bir şehir olduğunu ve bunu sizin çok iyi yaptığınızı söyledi. Kendinizi bir Buenos Aires yazarı olarak tanımlıyor musunuz?

- Öncelikle, böyle mi bilmiyorum ama, kendisine teşekkür ederim. Ben tabii ki, Buenos Airesliyim, tam ortasında doğdum. Bu şehri çok iyi tanıyorum, ancak o zamanlar daha farklıydı. Esmeralda ve Suipacha arasındaki Maipú'da doğdum. Bloktaki tüm evler alçaktı, sokağa açılan tek bir kapı, üstünde kapı tokmağı –zil yoktu-, koridor, iç kapı, veranda, kuyu ve çok yüksek tavanlar. Buenos Aires çok ayrıydı. Aslında bilmediğim birçok bölgesi var. Mesela, Teatro Colón'a hayatımda ilk kez bir yıl önce gittim; Villa del Parque ve La Boca del Riachuelo'da hiç bulunmadım, buraları bilmediğim yerler. Barracas, El Sur, El Centro, Palermo da öyle. Ancak düşlediğim Palermo, Evaristo Carriego1'nun ortadan kaybolduğu bölgedir.

Her yazarın bir başyapıtı vardır. Sizinki hangisi?

- Bazı çalışmaların başyapıt olması bana göre yanlış, her çalışma başyapıt olabilir.

'B'reshit bara elohim et hashamayin ve et ha'aretz'

Bu durumun hangi yazarın okunduğuna göre değişiklik gösterdiğine inanıyorum. Eğer bir günlük okuyorsanız, onu unutmak üzere okursunuz; eğer bir kitap okuyorsanız, hatırlamak üzere okuyorsunuz.

Eğer okuduğunuz yazar ünlüyse, daha fazla saygı gösteriyorsunuz. Ancak okuduğunuz metin aynı olabilir. Her iki metin de aynı şekilde geçerli ya da hatalı olabilir. Eksiksiz bir kitabın varolduğuna inanmıyorum. Dahası, belki de her neslin, eski güzel kitapları kendi konuşma şekline ve etkisine göre yeniden yazmakta olduğunu görmelisiniz.

Bir hikaye için on ya da on iki adet taslak olduğunu düşüneceğiz, her birinin hikayeyi kendince, tabii ki her biri değerli olan, küçük farklılıklarla anlatması gereklidir. Bu durumda söylenen her şey, zaten kendi içinde hatalıdır.

Öte yandan, bu kitaplar okuyucuların nesilleriyle zenginleşmektedir. Hiç şüphesiz ki, Alonso Quijano şu anda Cervantes'in düşlediğinden çok daha kompleks bir yapıdadır. Çünkü Alonso Quijano, mesela Miguel Unamuno ile zenginleşmiştir. Hiç şüphesiz, Hamlet şu anda Shakespeare'in onu orijinal olarak ortaya çıkardığı zamana göre daha karışık bir hal almıştır ve Coleridge, Bradley, Goethe ve diğer birçok kişi tarafından zenginleştirilmiştir. Demek ki kitaplar, yazarının ölümünden sonra yaşamaya devam ediyor. Her okunduklarında, metin, az da olsa, değişiyor. Büyük bir saygıyla okurken, kitapta yazarı tarafından göz ardı edilen zenginlikleri görebiliyoruz. Belki de iyi bir kitap, yazarının onu kurguladığı şekil ile tam olarak örtüşmeyebilir. Cervantes şövalyelik ile biraz dalga geçmek istemiştir ve gerçekten de, eğer hatırlayan birileri varsa, Palmarín de Inglaterra, Amadís de Gaula, Tirante Blanco'ya Cervantes oldukça gülmüştür. Hernández, Martín Fierro'yu vergileri protesto etmek için yazmıştır, çölü fethetmenin tersine. Gerçekte, tüm bu temalar, tasarlandıkları hallerin dışına çıkmaktadır. İşte, Martín Fierro, yaşayan, acı çeken ve yaşamaya devam edip, Martín Fierro'nun düşündüğünden daha fazla

acı çeken biridir şimdi. Her iyi kitabın değiştirilmiş, dönüştürülmüş olduğuna, kültürlerin tarihiyle zenginleştiklerine, neredeyse ikna olmuş durumdayım.

Ancak, kendi kitaplarımdan bahsedemem. Onları yazdım ve sonra da unutmaya çalıştım. Ben bir kere yazıyorum, okuyucu defalarca okuyor, öyle mi? Hayır. Yazdıklarım hakkında düşünmemeye çalışıyorum, geçmiş hakkında düşünmek oldukça sağlıksız bir durum. Şikayet örneklerinde olduğu kadar, ağıtlarda da oldukça hüzünlü.

Yaşamınızda, acınızdan olduğu kadar mutluluğunuz nedeniyle de minnettar olduğunuzu ve ayrıca, körlüğünüzün getirdiklerini kabullendiğinizi söylemiştiniz. Acı ve körlük için, neden minnettarsınız?

- Çünkü, olmak istediğim gibi, bir sanatçı için, yeryüzünde gerçekleşen her şey, çalışmalarınız için birer malzemedir. Bazen bu durum zor olabilir. Mutluluk çok fazla şey gerektirmiyor aslında, kendi içinde bir sonuçtur mutluluk. Mutsuzluk ise, başka bir şeye dönüştürülmek, güzelliğe yükseltilmek zorundadır. Sanatçı için, kendisinin başına gelen her şey, kalıplandırıp şekil vereceği bir çömlektir. Sanatçı, her şeyi bu yönde hissetmeye çalışmalıdır. Bu sunulanlar gaddarca olsa bile…

http://www.bianet.org/bianet/kategori/biamag/106400/borgesten-siirsel-denemeler-simurg-ve-kartal

Borges'ten Şiirsel Denemeler: Simurg ve Kartal

Küllerinden yeniden doğan simurg, benliğin labirentlerinde kaybolan insanın olgunlaşma serüvenini anlatır, ölümsüzlüğü simgeler. Ünlü yazar Borges’in "Dantevari Denemeler/Shakespear’in Belleği", bu ünlü sembole başka bir anlam katar.

BİA Haber Merkezi - İstanbul

19 Nisan 2008, Cumartesi

Yeliz KIZILARSLAN

Zümrüdü Anka ya da Farsça’daki adıyla "Simurg", Ortaçağ Ermeni ve Bizans ikonografilerinde de resmedilen efsanevi kuşun adı. Jorge Luis Borges’in "Dantevari Denemeler/ Shakespear’in Belleği" adlı kitabına "Simurg ve Kartal" adlı denemeyle konu olan Simurg, Orta Doğu edebiyatında farklı bir anlama sahip.

Yaşamı, yeniden doğumu, insanın gücünü ve yeteneklerini simgeleyen Simurg özellikle İran edebiyatında önemli bir yere sahip. İranlı mistik şair Feriduttin Attar’ın "Mantıkul Tayr" (Kuşların Konferansı) kitabında anlatılan bu kuş; insanın kendine ulaşması için geçmesi gereken yolculukların, 30 kuşla sembolize edildiği ve sonunda Kafdağı’nın vaat edildiği bir hikayeyi anlatır.

Borges’in bu kitabındaki denemede anlatılan Simurg -her ne kadar kendi kültürümüzde de yeterince iyi bilinmese de- yazarın ama bilhassa yabancının gözünden başka bir bakışla değerlendirilir.

Borges, öncelikle Batı edebiyatında Simurg’un bir benzerini aramakla denemesine başlar. "Bir çok yaratıktan oluşan bir yaratık, (diyelim ki) birçok kuştan oluşan bir kuş kavramı yazına ne tür bir katkıda bulunabilir" sorusuna bir cevap arayan Borges’in üslubuyla sıradanlaştırılan bu mitik kuş, Batı edebiyatında "phoneix" (Zümrüdü Anka) denilen kuşa denk düşer.

Küllerinden yeniden doğan kuş

Küllerinden yeniden doğan bu kuş, benliğin gizli labirentlerinde kaybolan insanın olgunlaşma serüvenini anlatır. Pek çok ismi ve hikayesinin bir çok versiyonuyla, gerçekte ölümsüzlüğü simgeler. Bu bağlamda, bu yabancılaşma Borges’in, Simurg’la neden ilgilendiğini ve okuyucusunu neden tanıştırmak istediğini açıklar. Onu, Eniada’da ki Mostrum horrendrum ingens’den, Leviathan’da anlatılan ve bir elinde kılıç bir elinde baston olan krala ya da deve benzeyen tuhaf yaratığa benzetir.

Yazısında amacının, bu tuhaf ve gizemli yaratığa ait farklı öyküleri aktarmak olduğunu tekrar belirten Borges, Dante’nin Cennet’in de anlatılan ve Kutsal Ruh’un tasarımı olan bir kartalın değişimini de Simurg’a benzetir. Ancak benzerliklerinden çok farklılıkları ağır basan bu iki kuştan, kartal inanılmazlık; Simurg ise, sonsuzluktur.

Kartal’ı oluşturan insanlar onda yok olmaz, onun bedenini oluşturan fiziki özelliklerine dönüşürler. Simurg’a bakan kuşlar ise, onun

kendisidir. Kartal bir anlık bir imgedir ve onu oluşturanlar benliklerini yitirmezler. Simurg ise, gizemli bir bilmecedir.

Arkasında gizli tümtanrıcılığa rağmen, Oidipus mitindeki Sfenks'in bilmecesine farklı bir yorum getiren De Quincy'e göre "bilmecenin çözümü tüm insanlık değil, Oidipus'un kendisidir". Simurg'un arayışı da buna benzer. Arayış ve yolculukların sebebi, kendini arayıştır ve sonunda da kendini bulur, Simurg "Kuşların Konferansı"nda.

Dünyevi mistisizm

"Dante'nin Kartal amblemini yaratmasından yüzyıl önce, Sufi şair Feridüddin Attar adlı İranlı, o tuhaf Simurg'u (30 kuş) yaratmış, hem de Dante'nin yarattığı figürün belirtkenlerini içeren ama daha yetkin bir şekilde tasarlanmış bir figür" diyen yazar, kültürler arası ve metinlerarası geçişin ötesinde dünyevi bir mistisizme varır aynı denemede.

Edebiyatın ve Simurg'un simgelerinden biri olan Gnostisizm'e uygun bir anlam yükler bu figüre. Gnostisizm, Farsça marifet ya da Türkçe'de yetenek anlamına gelir. Buna göre Borges'in açısından edebiyat, başka bir kültürden değerli bir Sufi şairin en ünlü simgesini bir yüzyıl sonra başka bir kültürde –Hristiyanlık'ta- buluşturacak kadar başka bir büyülü ifade sanatıdır.

Bu bağlamda, Borges’in yukarda sorduğu soruya tekrar baktığımızda, edebiyat başka başka kültürlerden beslenen, küçük küçük evrenlerin buluşmasından ibarettir. Zaten Borges’de, "Simurg ve Kartal" denemesinin girişine düştüğü dip notta; "Leibniz’in Monadologia’sından evrenin birçok küçük evrenlerden oluştuğunu, bu küçük evrenlerin her birinin aynı zamanda evreni içine aldığını, içindeki evrenin de yine küçük evrenlerden oluştuğunu ve bu evren tasarımının böylece sonsuza kadar yinelendiğini öğrendiğini" anlatır.

Eski sembole yeni anlam

Edebiyatta bu anlamda, bir sonrakine bırakılan ve kendinden öncekinden devir alınanın küçük evrenlerin bir buluşmasıdır. Kuşların kralı Simurg’un, muhteşem güzel tüylerden birini Çin’in merkezine düşürdüğü için yola çıkan diğer kuşların, Kaf Dağı’na yolculuğunu anlatan "Kuşların Konferansı ya da Kuşların Dili" Simur Dağına ulaşan 30 kuşun çabasını ve yolculuklar boyunca arınmasını anlatır.

Ünlü yazar Borges’in şiirsel denemelerinden oluşan "Dantevari Denemeler/Shakespear’in Belleği" adlı kitabı, İran edebiyatının bu en ünlü sembolüne başka bir anlam katar.

* Jorge Louis Borges, Dantevari Denemeler/Shakespear’in Belleği, İletişim Yayınları: İstanbul, 1999.

http://sistem.ie.metu.edu.tr/anlar.htm

ANLAR

Sil baştan yaşama şansım olsaydı eğer,

Oturup saymazdım eski yanlışlarımı.

Kusursuz olmaya çalışmaz, rahat bırakırdım yüreğimi.

Ve elbette çok daha çoşkulu olurdu sevdalarım,

İçine az buçuk da ciddiyet katılmış.

Bu denli titiz olmazdım hiç, öyle bir şansım olsaydı eğer.

Korkmazdım daha çok riske girmekten

Daha çok yolculuğa çıkar,

Gündoğumlarını kaçırmazdım asla;

Hele dağlara tırmanmanın keyfini.

Hiç bilmediğim yerlere giderdim gidebildiğimce.

Doyasıya dondurma yer, boş verirdim kuru nimetlere.

Öyle bir şansım olsa idi eğer,

Dertlerim de yaşamın gerçeğini taşırdı,

Yanlızca düşlerin değil.

İşte hani onlardan,

Her saniyesini verimli geçirenlerden biriydim.

Aynı anlara geri dönebilse idim eğer,

Yanlızca iyi ve güzel olanları tatmak isterdim yeniden.

Yanında termometresi, bir şişe suyu, şemşiyesi ve

Paraşütsüz yerinden kıpırdamayanlardan biriydim.

Ama yeni baştan başlayabilse idim eğer,

İyice hafiflemiş olarak çıkardım yolculuklara.

İlkbahara yalınayak girer,

Sonbahara dek unuturdum pabuçlarla yürümeyi.

Hiç bilinmeyen yollara dalardım,

Tadını çıkarırdım gün ışığının,

Çocuklarla daha çok oynardım,

Sil baştan yapabilseydim eğer...

Ama heyhat, seksen beşindeyim artık

Ve biliyorum ki...

Ölmekteyim...

Jorge Luis Borges

Öyküleriyle Jorge Luis Borges

Eren Arcan

Borges'in soyut evreni onun, yoğun biçimde edebiyat. felsefe, ve teoloji okumalarından kaynaklanmıştır. Borges İngiliz filozof Berkeley'den etkilenir, Berkeley'e göre dünya, Tanrı'nın. insanlarda uyandırdığı düşüncelerin tümünden başka şey değildir. Ama Tanrı, insanlara. kendi düşüncesini ya da düşüncesinden herhangi bir şeyi böylece iletiyorsa, bunun amacı, insanların gönlünü kendine çekmektir. Öyleyse, dünya aslında Tanrı'nın insanlara yönelik dilidir. Tanrı tarafından düşünülmüş sözdür.

Borges'in Döngüsel Yıkıntılar öyküsünda bir oğlan çocuğu yaratmakta olan Büyücü, yapıtını hayata geçirmesi için, Ateş Tanrısına gider. Ateş Tanrısı bu öneriyi bir şartla kabul eder : Büyücü yapıtını gerçek hayata uyduracak ve kendisi ve ateş Tanrısından başkası onun yapıtı ile gerçek insan arasındakı farkı bilmeyecektir. Büyücü genç adamı dünyaya getirmeden önce ümitsizliğe kapılır ve hayatını feda etmeye karar verir.

Ateş Tanrısının alevler içindeki evine girdiğinde büyücü cildinin yanmadığını görür. Büyük bir yürek ferahlığıyla, alçak gönüllülük içinde ve korku ile kendisinin de yalnızca bir başkası tarafından düşlenen bir görüntü olduğunu anlar.

Kabala adlı öyküsünde Borges, "Her birimizde Tanrının bir cüzü vardır. Bu dünya, açıktır ki, herşeye kadir ve hakbilir bir Tanrı'nın eseri olamaz. Bu dünya bize bağlıdır.....Aralarında Kabil ve İblis'in bulunduğu bütün yaratıklar büyük ruhgöçlerinin sonunda geri

dönecekler ve bir zamanlar içinden çıktıkları Tanrı'ya karışacaklardır." der (Yedi Gece – Kabala öyküsü s 112)

Borges İnsanın sonsuz evrende bir anlam aramasının boşuna olduğunu görmüştür. Enerji, kütle ve ışık hızı evreninde Borges ana bilmecenin uzam değil zaman olduğunu düşünmüştür. Evrenin sonsuz kere büyüyen, birbirini yineleyen, birleşen, ayrışan, paralel giden başdöndürücü bir zaman ağı olduğuna inanmıştır. Borges'e göre bu birbirine yaklaşan, birleşen, çatallanan, birbirinden kopan veya asırlarca birbirinden habersiz olan ağ bütün zamanların olasılıklarını içinde barındırmaktadır. Labirent gibi, her dönüş muhtemel değişik geleceklere açılmaktadır. Yolları Çatallanan Bahçe öyküsünde anlatıcıyı öldürmek üzere gelen katil "Zaman sayısız geleceğe doğru hiç durmamacasına çatallanıyor. Bunlardan birinde ben sizin düşmanınızım" der ve anlatıcıyıi öldürür.

Ölüm ve Pusula öyküsünde katil anlatıcıyı "Seni bir daha öldürdüğümde (karmaşık bir labirentte değil) gözle görünmez, düz ve kesintisiz tek çizgiden oluşan o labirenti söz veriyorum sana," der ve ateş eder. Borges duran zaman içinde yaşamların döngüsel olarak birbirini izlediğini düşünür.

Alef adlı başyapıtı Leviathan'dan bir alıntı ile başlar. "Ama bize Ebediyetin bir Şimdiki Zamanın durması, Nunc-stans (şimdi olma) demek olduğunu öğreteceklerdir, bunu ne onlar ne başkaları anlar. Mekânın sonsuz büyüklüğünü bir Hic-stans'ı da (burada olma) olgusunu anlayamadıkları gibi.

Alef'te yazar bir bodrum katında evrendeki bütün noktaları içeren tek bir nokta görür. Tüm evren bu tek noktanın içinde gizlidir. Yazar yaşadığı tecrübeyi şöyle dile getiriyor. "Ben bir tek dev saniye içinde, hem fevkalade, hem korkunç olan binlerce eylem gördüm, hiçbiri de beni, hepsi mekânda aynı noktayı kapladıkları halde, birbirlerini gölgelememeleri, örtmemeleri kadar etkilemedi. Gözlerimin yakaladığı şey eşzamanlıydı. Ama şimdi yazacaklarım zaman içinde sıralanacak çünkü dil sınırlayıcıdır."

Borges sınırsız, bitimsiz, mitik, duran bir zaman kavramı içinde her an herşeyin orada olup gittiği bir zaman/mekan kavramından sözetmektedir Öyküsünde Borges "Alef'in çapı herhalde birkaç santimden fazla değildi ama tüm alem gerçekten ve eksiksiz içindeydi. .... Alef'te dünyayı, dünyada Alef'i gördüm." der (Alef – 146 – 147)

Bu bitimsiz, sınırlayıcı olmayan zaman kavramı içinde insanların farklı (labirentlerde) (labirenti yaşamın metaforu olarak görebiliriz.) farklı yaşamlar yaşadıklarını Ölümsüzler adlı ünlü öyküsünde dile getirir. Öyküsün başında Bacon'dan alınma epigrafta "Süleyman yeryüzünde yeni bir şey yoktur buyurur. Böylece nasıl Eflatun, bütün bilginin yalnızca ansıma olduğunu kurmuşsa, Süleyman da bütün yenilik yanlızca unutuştur yargısını verir." denmektedir. Unutulduğu için keşfedilen her yenilik bize ilkmiş gibi gelir.

Bu öyküde ölümsüzlüğü bir ırmağın sularında bulan insanlar bu sonsuz zaman içinde "her insanın başına herşeyin geleceğini biliyorlardı." Değişik labirentlerde değişik hayatlar yaşayan bitkin, savaş yorgunu bir yerli "Homeros olmuşluğum vardır," der.

Borges evrenin kusursuz bir denklik sistemi içinde işlediğini düşünür. “Suları ölümsüzlük bağışlayan bir ırmak varsa bir diğer ırmak ta ölümlülüğü bahşedecektir. Ayrıca Ölümsüzler geçmişteki ya da gelecekteki erdemlerinden ötürü her insan her iyilikten payını alacaktı ama geçmişteki ya da gelecekteki lekesinden ötürü sapkınlıktan da alacaktı payını.

Zahir adlı öyküsünde Borges görünen, belli olan, var olan herşeyin Zahir olduğunu söyler. Müslümanlığın kitabı Kuran Allah’ın kitabıdır. "Zahir" Allahın 99 adından biridir. Allah her yerde vardır. Zahirdir. "Batın" ise örtülü olan, gizlenmiş olan anlamındadır. Zahir ve batın öykudeki paranın iki yüzü gibidir. Apaçık olan ve gizlenmiş olan.

Borges bu öyküsünde bir para gördüğünü ve bu paranın aklını başından aldığını söyler. Zahir adlı bu paraya bakınca hummaya tutulmuş gibi olur. Bu para, dünyadaki gelmiş geçmiş bütün paraları içermektedir. (Alef s 94-95)

“Bu para soyuttur. Bu para gelecek zamanları da içinde barındırır. Banliyoda bir gece, ya da Brahms’ın bestelediği bir müzik, haritalar, satranç ya da kahve olabilir. Değişkendir. Önceden kestirelemeyecek zamandır. Bergson’cu zamandır. Zamanın bitimsizliğidir. İnsanın özgür iradesinin simgesidir...”

düşünceleri aklına dolar. Olanları kavrayamayan Borges daha önce bu aydınlanmayı yaşayan arkadaşı Julie gibi delireceğini düşünür.

Allah'ın en karmaşık niteliğini görmüştür: Artık evreni algılamayacak, Zahir'ı algılayacaktır.

Öykünün sonunda Borges'in kimliklerinin çokluktan tekliğe dönüştüğünü şöyle anlatır. "İdealist öğretiye göre "yaşamak" ve "düş görmek" sözcükleri arasında kesin bir eşanlamlılık bulunmaktadır. Binlerce imgeden bir tekine geçeceğim; son derece karmaşık bir düşten son derece basit bir düşe geçeceğim. Ötekiler benim delirdiğimi düşleyecek; ben Zahir'in düşünü göreceğim. Bütün insanlar gece gündüz Zahir'in düşünü görürken hangisi düş, hangisi gerçek olacak –yeryüzü mü yoksa Zahir mi?"

Borges'in öykülerinde sıklıkla rastlanan bir başka tema da insanın bünyesindeki farklı kimlikleri yansıtan "ayna" dır. Borges ve Ben öyküsünün ana fikri, bir gün aynadan kendisine bakan yansımasından kaynaklanmıştır. Bu öyküde iki ayrı kişilikten sözedilmektedir. Hikayeleri yazan, tanınmış, ansiklopedide yeri olan bir adam ve gerçek olan bir başkası. "Yani hayatım ve bir tez/antitez., bir tür füg bir ayrışma, herşey benim için yitimle sonlarıyor, diğer adamın elinde bir unutuluşla." der. "Öteki" adlı öyküsünde de bir parkta yanına oturan aynı kendisi gibi olan ikinci bir Borges ile yaptığı sanal konuşmayı anlatır. (Kum Kitabı 10-11)

Borges Düşsel Varlıklar Kitabında insanın bir yansımasının, "duble" fikrinin pek çok toplumda varolduğunu anlatır. Almanya'da sizinle aynı şekilde yürüyen anlamına gelen Doppelganger, İskoçya'da insanı ölüme götüren "fetch" vardır. Ayrıca ölümden hemen önce insanın tıpkı kendisi gibi gördüğü "wraith" sözcüğü kullanılmaktadır. Eski

Mısırlılarda kendilerinin tıpkısı olan Ka'nın insanın kendisinin bir kopyası olduğuna inanılırdı. Ayrıca alter ego kavramı başka yazarlarca da ele alınmıştır. Julio Cortezar Seksek'te Oscar Wilde Dorian Gray'in Portresinde aynı temayı işlemiştir. Ingeborg Bachman Malina adlı eserinde, otobiyografik ögeler taşıyan dişil kişiliği bölünerek, yazar olan bir erkek 'duble' yaratır. Sema Kaygusuz Yere düşen Dualar adlı kitabında gerçek hayatta geçen öyküyü bir izdüşümü ile mitik zamanda geçen bir öykü ile koşutlandırmıştır.

Borges ve Ben öyküsünde gizli Borges ve herkesçe bilinen Borges arasında geçen diyalogdan alınan bir bölüm şöyledir:

"Spinoza bütün nesnelerin kendileri olmaya devam etmek için uğraştıklarını iddia ederdi; bir taş, taş olarak kalmak ister, kaplan ise bir kaplan olarak. Ben kendimde değil, Borges'te kalacağım (eğer biriysem) fakat onun kitapları yerine başkalarının kitaplarında; ya da bir gitarın yorucu melodisinde daha çok buluyorum kendimi. Yıllar önce kendimi ondan kurtarmaya çalıştım ve kentin uzaktaki yoksul mahallelerinin efsanelerinden, zamanın ve sonsuzluğun oyunlarından kaçtım; fakat bu oyunlar Borges'in bir parçası ve ben yine başka şeylere dönmek zorundayım. Ve hayatım böylece bir kaçışa dönüştü ve herşeyi kaybediyorum ve her şey unutuluşa ya da öteki adama bırakılmış durumda.

Bu sayfayı hangimiz yazıyor bilmiyorum."

Borges iki dünyada veya gerçeğin iki boyutunda aynı zamanda yer alıyordu. Biri hepimizin bildiği dar, ölümlü, bağıl, fizikî dünya ... diğeri ise ara sıra gözlerimize ilişen özgür, sonsuz ve şartsız manevi dünya. (Ustanın Dersi s88)

Borges gerçeğin iki zıt diyarını eşzamanlı olarak yaşıyordu..

"...Zaman beni taşıyan bir nehirdir ama ben nehirim; beni harap eden bir kaplandır ama kaplan benim; beni yakıp yokeden ateştir ama ateş benim. Eyvah! Dünya gerçektir. Eyvah! ben Borges'im." (Ustanın Dersi s89)

Tanrının evrenin her cüzünde var olduğuna inanan bir panteist olan Borges, yolun sonunda ise artık mistik bir huzura kavuşmuştur.

Artık unutabilirim hepsini,

Ulaşıyorum kaynağıma,

Cebrim, anahtarım,

Ve aynam

Yakında kim olduğumu öğreneceğim an.

Borges bir aksaklığı mükemmelliğe çevirmesini bilen nadir kişilerdendir. Körlüğü giderek ilerleyen Borges 1955 yılında tamamen kör olur. Aynı yıl ulusal kitaplığın müdürlüğüne atanır. Cenneti diğer

insanlar gibi bahçe ya da saray olarak değil her zaman bir kitaplık olarak düşünmüştür. Armağanlar şiirini yazar.

Kimse yakınıp yerindiğimi sanmasın

Bu lûtfundan Yüce Tanrının

Bana ilâhi bir şaka yaptı

Kitabı ve körlüğü aynı anda bağışladı.

Körlüğün kendisini yıldırmasına izin vermeyen Borges Karanlığa Övgü kitabını yazar. Kitabında "Bir yazar ya da herhangi bir insan başına gelen şeyin bir araç olduğuna, her şeyin bir amaçla verilmiş olduğuna inanmalıdır. ... Bir şiirimde aşağılanmadan, mutsuzluktan ve uyumsuzluktan "kahramanların en eski besini" diye söz etmemim nedeni bunları alıp dönüştürabilelim diye, yaşamlarımızdaki bahtsızlıklardan olümsüz şeyler, ölümsüz olmaları beklenen şeyler yaratalım diye verilmiştir. Kör bir adam böyle düşünüyorsa kurtulmuş demektir. Körlük bir armağandır." der.

16 Eylül 2008

İzmir

Borges ve Sonsuzluk

Eren Arcan

“Evreni edebiyatta özetleyen yazar “ olarak anılan Borges “Alef” öykü kitabındaki mistik, allegorik ögeleri bilim kurgu ile ustaca harmanlamış. Kitaptaki öyküler yüzeysel olarak okunduğunda müthiş akıcı ve okuru merakta bırakan bir kurgu içinde soluksuz izleniyor. Ancak derinlemesine irdelendiğinda felsefik içeriğini kavramak bir hayli emek gerektiriyor.

Borges, büyülü paralar, gelecek ve geçmişin iç içe geçtiği çarklar, düşlerden varedilen katiller, yüzyıllardır yaşayan “ölümsüzler” lerden sözeder. Alef ise evrendeki bütün noktaları içeren bir tek noktadır. Bir tek nokta evrendeki bütün noktaları nasıl içerebilir? Bu konuya açıklık getirebilmek için Borges’in Zahir adlı hikayesinden yola çıkabiliriz

Üç monoteist dinden ikisi, yahudilik ve hiristiyanlık tanrı “hakkında” dır. Oysa Müslümanlığın kitabı Kuran Allah’ın kitabıdır. "Zahir" Allahın 99 adından biridir. Görünen, belli olan, var olandır. Çünkü Allah her yerde vardır. "Batin" ise örtülü olan, gizlenmiş olan anlamındadır. Zahir ve batın bir paranın iki yüzü gibidir. Apaçık olan ve gizlenmiş olan.

Kuran hem zahir açısından incelenebilir hem de batın. Ancak batıni incelemenin bu yönde eğitilmiş kişilerce yapılması gerektiği söylenir. Çünkü kavranması çok güç olan Allah’ın bilgisizler tarafından

incelenmesi onlara yıkım getirecektir. Bu nedenle konunun ancak aydınlanmış, eğitimli kişiler tarafından ele alınması zorunlu olacaktır.

Bu bakış açısına Sufiler (sufi = saf, arı) karşı çıkmış batının herkese açık olduğunu ve dileyen herkesçe görülebileceğini söylemişler.

Zahir adlı öyküsünde Borges bir para gördüğünü ve bu paranın aklını başından aldığını söyler. Zahir adlı bu paraya bakınca hummaya tutulmuş gibi olur. Bu para, dünyadaki gelmiş geçmiş bütün paraları içermektedir. (s 94-95)

“Bu para soyuttur. Bu para gelecek zamanları da içinde barındırır. Banliyoda bir gece, ya da Brahms’ın bestelediği bir müzik, haritalar, satranç ya da kahve olabilir. Değişkendir. Önceden kestirelemeyecek zamandır. Zamanın bitimsizliğidir. İnsanın özgür iradesinin simgesidir...”

düşünceleri aklına dolar. Olanları kavrayamayan Borges daha önce bu aydınlanmayı yaşayan arkadaşı Julie gibi delireceğini düşünür. Allah’ın en karmaşık niteliğini görmüştür:

“paranın önce ön yüzünü sonra da arka yüzünü gözümün önüne getirebildiğim zamanlar olmuştu (zahir ve batın) şimdi her iki yüzünü de görebiliyordum. " (Tam aydınlanma)

diye öyküsünü bitirir.

Borges için Tanrı bir küre, merkezi her yerde, çevresi hiçbir yerdedir. Geçmiş ve gelecek bitimsizse “ne zaman?” kavramı oluşamaz. Her yaratık sonsuza eşit uzaklıktaysa “nerede ?” kavramı oluşamaz. Bu mantık düzenini sürdürürsek hiç bir kimse hiç bir zaman hiç bir yerde değildir.

Alef bütün noktaları içeren tek bir nokta. Sonsuz ve bitimsiz. Herşeyi kapsayan. Borges kendini öncesiz ve sonrasız bir nehirde akıp giden bir noktaya benzetiyor.

Alef’te Borges evrenin tüm noktalarını aynı anda birden görüyor.

“Son olarak iki gözlem daha eklemek istiyorum; birincisi Alef’in özü ikincisi adı üzerine. Bilindiği gibi Alef İbrani alfabesinin ilk harfidir... Kabala’da bu harf katışıksız hem de sonsuz olan tanrının, En Soph’un başını tarif etmek için kullanılır. Alef’in hem göğü hem yeri gösteren bir insan biçiminde olduğu da söylenir, bu insan aşağıdaki dünyanın yukarıdakinin aynası olduğunu ifade edermiş...”

“Kahire’de Amr camiinin orta avlusunu çevreleyen sütunların birinde tüm alemin olgusunun yattığını bilirler... sütunun yüzeyine kulaklarını dayayanlar kısa bir süre sonra yoğun bir gürültü duyduklarını söylerler; cami yedinci yüzyıldan kalmadır sütunlar da islam öncesi tapınaklardan gelmiştir.” (bütün zamanın dinleri)

“Şu Alef taşın yüreğinde mi. O bodrumda her şeyi gördüğümde Alef’i mi gördüm ve şimdi unuttum mu? Zihinlerimiz elek gibi; unutkanlık içeri sızıyor; ben de aradan geçen yıpratıcı yılların etkisiyle Beatriz’in belleğimdeki yüzünü çarpıtıyorum ve yitiriyorum.”

1945 yılında yazılan Alef ayrıca bir telekominikasyon kehaneti olarak yorumlanabilir. İnternet teknolojisi yer, mekan olgusunu ortadan kaldırmaktadır. Bilgisayarının başına oturan herkes (bir nokta) dünyadaki bütün noktaları içermektedir. (İnternet) Bilginin yanıbaşınızdaki odadan mı yoksa kıtalar ötesinden mi geldiği hiç önem taşımamaktadır.

Bilgi bir “tık” ötemizdedir.

Alef’te Danieri çağdaş insanı şöyle över.

“çağdaş insanı şöyle görüyorum: en gizli, en kutsal hücresine, sözgelimi şatosuna bile kapanmış olsa gene de donanmıştır; telefonlarla, telgraflarla, gramafonlarla, radyolarla, sinema perdeleriyle, göstericilerle, sözcüklerle, tarifelerle, el kitaplarıyla, bültenlerle ...”

Danieri böylesine donanmış bir insan için sahici bir yolculuğun artık gereksiz olacağını belirtir.

“Yirminci yüzyılımız Muhammet’le dağın öyküsünü tersine çevirmiştir. Bugün artık dağ çağdaş Muhammet’e geliyor” der

1982 yılında henüz kişisel bilgisayarlar yeni yeni evlerde yerlerini almaya başladığında Borges dünyanın henüz “Aleflenmediğini” söyler. Yani insanlar henüz bulundukları noktadan henüz evrenin bütün noktalarına ulaşmış değillerdir. O günlere oranla, bugün Alef dünyasına çok daha yakınız.

Eren Arcan

24 Eylül 2003

Züppelikten Bilgeliğe Karanlık Bir Labirentte:

Jorge Luis Borges

http://www.kitapgazetesi.com/konu.asp?id=2089

“Bir adam yıllar boyu mekanı ülkelerin, krallıkların, dağların, körfezlerin, gemilerin, adaların, balıkların, odaların, aletlerin, yıldızların, atların ve insanların imgeleriyle doldurdu. Ölümünden az önce çizgilerin sabırlı labirentinin kendi yüzünün izini sürdüğünü keşfetti.”

Jorge Luis Borges 24 Ağustos 1899'da Buenos Aires'te doğdu. Doğumundan kısa süre sonra ailesi şehrin mafya aileleriyle ünlü, Sicilya'nın başkenti Palermo ile aynı adı taşıyan banliyösüne yerleşti. Palermo günümüzde şehrin en gelişmiş, hayat standartlarının en yüksek olduğu kesimlerinden biridir; ancak yüzyıl dönümünde burası alt sınıfların oturduğu, muhalif politikaların yeşerdiği, bıçak düellolarıyla ünlü compadrito olarak adlandırılan külhanbeylerinin cirit attığı bir yerdi. Konutlar, genelevler ve pavyonlarla iç içe sayılırdı. Tango yapmak, gaucholar ve bıçaklı düellolar hakkında hikayeler dinlemek semt sakinlerinin hayatlarının olağan parçalarıydı. Bu komşuluğun etkisi daha sonradan kendisini Borges'in öykülerinde gösterecek olmasına rağmen, Borges ailesi çevrelerindeki bu hareketli hayata yabancı sayılırdı. Baba Jorge Guillermo Borges anarşist düşünceye yakınlık duyan bir avukat ve bir psikoloji öğretmeniydi. Anne Leonor Acevedo de Borges, soyunda Güney Amerikalı özgürlük savaşçılarından bir dizi asker bulunan vakur bir kadındı –annesi Isidoro de Acevedo Laprida'nın evi kılıçlar, üniformalar, sözü edilen savaşçıların portreleriyle doluydu. Guillermo Borges oğluna iyi denebilecek bir felsefe eğitimi vermişti –örneğin, satranç tahtası üzerinde Zenon paradoksunu öğreterek!- ve doksan dokuzuna dek yaşayacak olan Bayan Borges ilerlemiş yaşlarında oğluyla bir dünya seyahatine çıkabilecek kadar cesur ve dayanıklı bir kadındı.

Borges, yine büyükannesinin ve dadısı Bayan Tink'in sesli olarak okudukları İngilizce dergileri dinleyerek büyümüştür. Ev ortamındaki çiftdillilik hakkında yorum yaparken Borges, çocukluğunun ileri bir aşamasına kadar İngilizce ve İspanyolca'nın iki ayrı dil olduğunun farkına varmadığını söyler.

Palermo’da yaşayan bir orta sınıf çocuğuydu; fazla kitabi ve ileri derecede miyoptu; bu nedenle eve kapanma eğiliminde, fazlasıyla içe dönük bir yetişme evresi geçirmişti. Oğlan çocuklarda sık sık görüldüğü üzere yaşadığı çevrede önemsenen biri olmak için yanıp tutuşuyordu.

Bu dönemde hayatı boyunca etkileneceği bir dizi insandan ilkiyle tanıştı: Arjantin’in duygusal maçoluk geleneğini iyi yansıtan, komşuları uçarı şair Evaristo Carriego hayalci genç Borges için bir çeşit idol haline geldi. Daha sonraları Carriego hakkında bir kitap yazacak ve genç yaşlarında sokakların bir sakini değil, sessiz bir entelektüel olmuş olduğunu söyleyecekti. Yine de külhanbeyleri, serseri gaucholar ve bıçaklı düellolar yazdıklarına sık sık uğrayacaktı.

Ondan hep bir yazar olması beklendi. Babası sürekli ilerleyen ve körlükle sonuçlanan bir göz hastalığından mustaripti. Önüne geçmek için çaba harcamasına rağmen oğul Borges’in de bu ırsi rahatsızlıktan yakasını kurtaramayacağı belli oldu. Genç yazarın acelesi vardı: Altı yaşında Cervantes’in esinlediği düşsel hikayeler yazmaya başladı. Dokuz yaşında Oscar Wilde’ın Mutlu Prens’ini İspanyolca’ya çevirdi. 1908’de okula başladı; babasının anarşist duyguları yüzünden daha önce okula gitmemişti. Sonuçta babası haklıydı: Okulda Arjantin milliyetçiliğinden başka hiçbir şey öğretilmiyordu. Diğer öğrencilerin ahlaki ve entelektüel yetersizlikleri onu dehşete düşürmüştü. İngiliz karşıtlığının hüküm sürdürdüğü okulda, İngiliz giyim tarzını benimseyen, kavanoz dibi gibi gözlükler takan ve zaten üstün bir eğitim almış bir çocuğun alay konusu edileceğini söylemeye gerek yok. Elbette Kişotvari onur duygusuyla kavga etmeyi de reddedemedi

Borges; ama ne yazık ki bedeni onur duygusu kadar güçlü değildi. Böylece iyi bir öğrenci olmasına rağmen okuldan iğrenecek hale geldi.

Avrupa'da Keşif: Ergenlik Uyanışı

İyice azalan görme yeteneği yüzünden erken emekli olan babası tedavi olabilmek umuduyla aileyi toplayarak Avrupa'ya gitme kararı aldı. Tedavi sürerken 1. Dünya Savaşı başladı ve Borges ailesi Cenevre'ya yerleşmek zorunda kaldı. Çocuklar Calvin Koleji'ne devam ederek dört yıl Cenevre'de eğitim görecekler; bu arada Latince, Almanca ve Farnsızca öğreneceklerdi.

.Bu dönemde ömrü boyunca kendisi için en önemli filozof olarak kalacak olan Schopenhauer'in kitaplarını okudu. Walt Whitman'da şiirin hemen anlaşılamayan amaçlarının doruğuna ulaştığını gördü.

Çeşitli edebiyat çevrelerine katılmak için yaptığı birkaç başarısız girişimden sonra Andaluzya'lı şair Rafael Cansinos-Asséns'i bir ilham kaynağı ve bir akıl hocası olarak benimser. Onun etkisi altında Borges yeni bir edebiyat çevresiyle ilişkiye girer. Kendilerine "ultraistler" adını veren bu grup Amerikan cazına hayrandır ve üyeleri kendilerini İspanyoldan çok Avrupalı olarak görmektedirler.

Buenos Aires Tutkusu: '20'lerin Gürleyişi

Mart 1921’de Borges ailesi Buenos Aires’e geri döndü. babasının arkadaşlarından şair Macedonio Fernandéz’in etkisi altına girdi. 1923’te Borges ilk kitabını çıkardı.

Luna de Enfrente (1925) ve Cauderno San Martín (1929) adında iki şiir kitabı oldu. Bu sonuncusuyla belediyenin düzenlediği bir yarışmada 3.000 pesoluk ikincilik ödülünü aldı. Bu parayla yaptıklarından biri yıllar boyu kullanacağı Britannica Ansiklopedisi’ni almak oldu. 1930’da çocukluğunun kahramanı, 1912’de veremden ölen Evaristo Carriego hakkında bir kitap yazdı. Kitap bir biyografiden çok Buenos Aires’in eski zamanlarına dair bir anı kitabını andıyordu.

Bu arada Borges’in artık tamamen körleşmiş babasından devraldığı göz hastalığı da kritik bir biçimde ilerlemişti. Yazar, ömrü boyunca geçirdiği sekiz göz ameliyatından ilkini bu dönemde atlattı. Yazık ki ameliyatların hiçbiri başarılı olmadı ve Borges ömrünün son yıllarını mutlak bir karanlıkta geçirdi.

Borges, bu dönemde verdiği ürünlerin tümünü reddetmiştir. Açıkça söylememiş olsa da bunun nedeni, bunların genellikle başkalarının üsluplarının birer yinelemesi olmasıdır. Yazar, söz konusu eserlerinden o kadar utanıyordu ki, yazarlığının olgunluk çağına geldiğinde bu kitapların toplayabildiği kadarını buldu ve onları yakarak imha etti.

Dönüşümler:Kararan ’30’lar

Çalışmaları Megáfono adlı dergide yayınlanmaya başladı. Sonunda ilginç bir kırılma yaratan, kararlı bir gerçekçilikle yazılmış olan, bir kabadayının ölümünün kendisine esinlediği Köşe Başındaki Adam adlı ilk öyküsü de aynı sıralarda yayınlandı. Öykü türü Borges'in daha sonradan vazgeçemeyeceği bir alan oluşturacak ve yazar türün en yetkin örneklerini verecekti. 1993'te kitaplaştırıldığında Alçaklığın Evrensel Tarihi adını alacak bir dizi öykü yazar. 1933-1934 yıllarında yine Critica'da yayınlanan bu öyküler, başka yazarlarının öykü kahramanlarını yeniden icat etmek üzerine kuruludur. Gerçeği ve kurguyu harmanlayan ve mitik titreşimler yaratan bu öyküler belli belirsiz bir gerçeküstücülük etkisi taşırlar. Daha sonradan tüm bir Latin Amerika edebiyatını etkisi altına alacak olan "büyülü gerçekçilik" akımı yazarlarının hemen hepsi girişimlerinin hareket noktası olarak Borges'in bu öykülerini göstermişlerdir.. Görme yeteneğini yitiren babası tamamen annesine bağımlı hale gelmiştir. Borges'in aldığı teliflerin sunabildiğinden daha düzenli bir gelire kavuşabilmesi ise ancak otuz sekiz yaşında belediye kütüphanesinde başyardımcı olmasıyla mümkün olmuştur. 1938'de Borges'i iki acı olay bekler. Önce babasını kaybeder; daha sonra komplikasyonları ciddi bir hastalığa yol açacak olan bir kaza geçirir. Daha soraları bu kazayı Güney adlı öyküsünde anlatacaktır: Merdiven çıkarken başını yeni boyanmış bir pencereye hafifçe çarpar. Önemsemediği sıyrık mikrop kapar ve yatakta sanrılarla dolu bir hafta geçirir. Hastanede geçirdiği bir ameliyattan sonra bu kez kan zehirlenmesine uğrar ve bir ay boyunca yaşamla ölüm arasında gidip gelir.

Kütüphanenin Bodrum Katından Görüler: Orta Yaşlarda Yeniden Doğuş

Borges'in en büyük korkusu yaratıcı yeteneklerini kaybetmekti; bu hastalığın beynine zarar vermiş olabileceğini düşünüyordu. Oysa kendisini dünya çapında üne kavuşturacak yeni bir yaratım dalgasının eşiğindeydi. Yaratıcı yetisinin hala diri olup olmadığını sınamak üzere yeni bir öykü, değişik ve eşsiz bir parça yazmaya girişti. Çabası Don Kişot Yazarı Pierre Menard ile sonuçlandı. Bir sonraki öykü de Tlön, Uqbar, Orbis Tertius oldu ve Victoria Ocampo'nun Sur dergisinde yayınlandı. Bu yeni dalganın hoşnutlığu içinde merkezinde kütüphane imgesinin bulunduğu bir dizi öykü kaleme aldı. Bu öyküler, birçok yorumcu tarafından postmodernizmin öncüleri olarak nitelenir. Babil Kütüphanesi, söz konusu dizinin ilk örneği oldu ve onu diğerleri izledi. 1941'de bu öyküler Yolları Çatallanan Bahçe adıyla kitaplaştırıldı ve bu küçük kitap da daha sonra basılan Yapıntılar ve 1944'de aldığı son biçimiyle Kurgular'ın birer bölümünü oluşturdu. 1942'de genç arkadaşı Adolfo Bioy-Asares'le birlikte, Bustos Domecs mahlasını kullanarak dedektif öykülerinden oluşan Bay Isidro Panodi İçin Altı Sorun başlığı altında bir kitap yayımladılar.

Felsefeyi, gizemi, gerçeği ve fanteziyi birbirine yediren bu öykülerden sonra Borges birkaç siyasi deneme yayınladı. El Hogar başlığı altında toplanan bu denemelerde yazar belli bir siyasi yönelimi savunmaktan çok dönemde etkili olan anti-semitizm, nazizm ve faşizme kayış olgularını eleştiriden geçirdi. İlginç bir biçimde bu yazıları, parlak ve yeni bir ruh taşıyan öykülerinden daha çok dikkat çekti ve başını '40'ların ortalarında iktidara gelen faşist rejimle belaya soktu: 1946'da Juan Peron başkanlığa seçildi ve yazar "kamu pazarları tavşan ve kümes hayvanları müfettişliği"ne atandı. "Diktatörlüğün belalı itaat talebi ve bela yaratan zalimliği iğrençtir; ama daha iğrenci diktatörlüğün belalı aptallığıdır. Bu kederli tekdüzeliklere karşı savaşmak yazarların birçok görevinden biridir."

Tanrının Muhteşem İronisi: ’50’ler

Yine de Borges’in şansı yaver gitti. Kütüphaneden ayrıldıktan bir süre sonra bazı üniversitelerin Amerikan ve İngiliz Edebiyatı bölümlerinde okutmanlık yaptı. Arjantin ve Uruguay’ı baştan başa dolaşarak Blake’ten Budizm’e uzanan birçok konuda konferanslar verdi. Bu işlerden iyi kazanıyordu.. Peron rejimi doğrudan kendisiyle uğraşsa ve birkaç kez kendisini tutuklasa da, ailesi ve arkadaşları için hayatı daha zor kılıyordu. 1949’da en önemli kitaplarından Aleph’i yayımladı. Aynı adlı öykünün aldatıldığını anlayan bir adamın düşmanlarına tüm evreni bütün olarak tecrübe etmeyi sağlayacak bir olanağı vermeyi reddetmesi üzerine kurulmuş olması anlamlıdır.

1952 yılında Borges’in bir başka öykü derlemesi, Öteki Soruşturmalar geldi. 1955’te Peron yönetimi devrildi. Başa gelen Cordoba hükümeti de askeri kökenli olsa da, kültür konusunda Peronizmin gösterdiği tutuculuk ve kıyıcılıktan uzaktılar. Yazarlar Derneği yeniden açıdı ve Borges, çok istediği Ulusal Kütüphane başkanlığına getirildi. Bu sırada Borges tamamıyla körleşmişti. Borges bu konudan söz ederken yine nüktedandır ve hayran olduğu Stoa filozoflarının ağzıyla “Tanrı’nın kendisine 800.000 kitabı ve karanlığı aynı anda bağışlayarak muteşem bir ironi” yaptığını söyler. 1956’da Buenos Aires Üniversitesi’nde profesörlük ünvanı alır ve sonraki on iki yılda bu işi sürdürür. Aynı yıl kimseyi şaşırtmayan bir biçimde Ulusal Edebiyat Ödülü’nü kazanır. Borges ve Ben adlı ünlü yapıtı da aynı dönemde kaleme alır.

Yalnızlığın Sonu: 60’lar

Borges uluslararası düzeyde adını ilk kez 1940'larda Ibarra ve Callois'in Fransızca'ya yaptıkları çevirilerle duyurmuştu. Ancak başka dillere çeviriler ve yazarın tüm dünyada gerçek anlamda tanınması 1961 yılıyla başladı. O yıl Samuel Beckett'le birlikte Uluslararası Yayımcılar Ödülü'nü kazandı ve dünya edebi kamusunun gözleri birden Borges'e döndü. Kitapları ardı ardına İngilizce'ye çevrildi ve Borges hızla küresel çapta bir külte dönüştü.

1963'te, çocukluğunun mekanlarını ziyaret etmek ve eski arkadaşlarıyla görüşmek üzere bir Avrupa yolculuğuna çıktı. 1967'de konuk akademisyen olarak Harvard Üniversitesi'nde dersler verdi; burada iyi bir dost, edebi çalışma arkadaşı ve birincil çevirmenlerinden olacak olan Norman Thomas di Giovanni ile tanıştı. Aynı yıl gençlik aşkı, eşini 1964'te kaybetmiş olan Elsa Astete Millán'la evlendi. Ancak bu evlilik ne Borges ne Millan için tatmin edici olmadı. Eşi, yerleşik bir hayata fazlasıyla alışıktı ve yalnızca İspanyolca konuşabilmesi, Borges'in evlendikten sonra da bütün hızıyla süren kıtalar arası yolculuklarının odağında olan İngilizce konuşulan ülkelerde ev sahipleri önünde bunalıyordu. Birliktelikleri üç yıldan kısa sürdü. 1970'te eski dostu Bioy-Casares'le birlikte bir "Bustos Domesc" kitabı daha çıkardılar: Bustos Domesc Kronikleri. Aynı geleneksel Arjantin öykülerine bir dönüş yaparak Brodie Raporu'nu yayımladı.

Borges, 1970'lerde önce öğrencisi sonra yardımcısı olan Japon kökenli Maria Kodama'yla, birlikte birçok başarılı iş gerçekleştirdikten sonra ölümünden bir yıl önce evlendi.

Bir Sürü Ayna: Uzun, Amaçsız Sonbahar

1973’te, bir süre önce sürgünden dönen Juan Peron bir kez daha Arjantin başkanı seçildi. Uluslararası ünü Borges’i, ülkenin diğer yazarlarını bekleyen baskılardan bağışık kıldıysa da, yazar Peron hükümetinin edebi bir uzantısı ve temsilcisi olmayı şiddetle reddetti. Aynı yıl Ulusal Kütüphane’deki görevinden istifa etti ve kendisini yurtdışındaki görevlerine adadı. Bu arada 1975’te Kum Kitabı adlı yeni bir öykü kitabı çıkardı. Aynı yıl uzun zamandır insanların ablası sandıkları annesini 99 yaşındayken kaybetti.

Ama hayat Borges’e güzellikler sunmayı sürdürdü. 1976’da Japon Eğitim Bakanlığı’ndan bir davet aldı ve çocukluğundan beri kendisini büyüleyen Japon kültürünü yakından tanıma fırsatını buldu. Isabel Peron bir askeri darbeyle devrildiğinde, bir kez daha siyasetle daha etkin bir biçimde ilgilenmeye başladı. Gençliğindeki Irigoyen tecrübesinde olduğu gibi Borges yeni hükümete belli bir derece destek verdi ve Arjantin solunu çok büyük bir düş kırıklığına uğrattı. Demokrat Arjantinliler Borges’in ihanetini hiç unutmadılar. Ancak hükümetin geçmişteki sıradan cuntaların basit bir tekrarı olduğu ortaya çıktığında bir kez daha düş kırıklığına uğrayan Borges oldu. Özellikle Arjantin’le İngiltere arasında Falkland Adaları yüzünden çıkan anlamsız savaşta Borges hükümeti kıyasıya eleştirdi ve son kez olmak üzere siyasetle ilgisini kesti.

Yolculuklarını Maria Kodama’yla birlikte sürdürdü ve birlikte bir yolculuk atlası yayımladılar: Kodama fotoğrafları çekiyor, Borges metinleri yazıyordu. Atlas 1984’te yayımlandı. Kitap, Borges’in bazı

düşlerinin gerçekleştiğinin kanıtıydı: Fotoğraflardan birinde yazar kendisini çevreleyen kaplanların arasında onları okşarken görülüyordu. İki yıl sonra Kodama'yla evlendiler. Jorge Luis Borges 14 Haziran 1986'da Cenevre'de karaciğer kanserinden öldü.